

LEGE MEN MED ORD

– om Ordet på bordet i Aarhus Billed- og Medieskole

AF CARSTEN RENÉ NIELSEN

I et tv-interview i 1960'erne blev digteren Tom Kristensen spurgt til ordklangene i hans digte: »Og ordklangene, ja, man har ment, at det var *leg med ord* ... Hvad er ikke leg med ord? Det er jo alt i kunst. Leger man ikke med ordet, så er man ikke en virkelig kunstner.«

Børnene, der har deltaget i *Ordet på bordet*, er naturligvis ikke kunstnere, men de har skullet arbejde med teksterne, digte og kortprosa, på samme måde som rigtige kunstnere, som rigtige forfattere. Her har børn og unge faktisk en stor fordel i forhold til de fleste voksne, nemlig at de stadigvæk er rigtigt gode til at lege, og legen med ordene er – som Tom Kristensen sagde det – en helt afgørende betingelse for at kunne udfolde sig kreativt og kunstnerisk, når det handler om at skrive skønlitterære tekster.

Den amerikanske digter Kenneth Koch – der tilbage i 1968 var den første virkeligt anerkendte digter i USA, der underviste børn i at skrive poesi – skriver i sin nu klassiske bog *Wishes, Lies, and Dreams – Teaching Children to Write Poetry* (1970): »Nogle af tingene om at undervise børn i at skrive digte, vidste jeg i forvejen, instinktivt eller fra at have undervist voksne, og andet lærte jeg i klasselokalet. Det vigtigste, tror jeg, er at tage børnene seriøst som digtere. Børn har et naturligt talent for at skrive digte, og enhver som underviser dem, bør vide dette. Undervisning er egentlig ikke det rigtige ord til at beskrive, hvad der foregår: det er snarere som at give børnene lov til at opdage noget, de allerede kender til.«

Når man første gang skal prøve at skrive for eksempel et digt, er problemet, at vi alle er så vant til at bruge sproget og skriften kommunikativt, og mange bruger derfor samme tilgang til digtskrivningen. At udtrykke sine tanker i en dansk stil, en besked på Facebook, en kronik i avisen eller i en akademisk artikel har imidlertid ingen lighed med det at skrive et digt. Man kan simpelthen ikke bruge sine erfaringer fra den kommunikative tekstfrembringelse, når man skal skrive poesi. Man må gøre sig nogle helt nye erfaringer. Man skal lære noget *helt* nyt. Derfor kan man også meget nemt opleve – som jeg ofte har gjort det som underviser i kreativ skrivning – at en elev i 7. klasse er langt bedre til at skrive et digt end en universitetsuddannet gymnasielærer i dansk. Hvor eleven fra 7. klasse har nemt ved en legende tilgang til skrivningen, lader gymnasielæreren sin skrivning stå i tjeneste for en viden, som han eller hun har i forvejen. Hvor skoleelevers digte ofte

bliver poetiske, overraskende og naturlige, bliver gymnasielæreres digte ofte ekspressive, manierede og fortænkte.

Den berømte franske digter Mallarmé udtrykte det sådan, at »digte skrives med ord, ikke ideer.« Man kan også formulere det sådan, at erfaringen ligger før teksten, når man skriver essayistik, journalistik eller lignende tekster, mens erfaringen er en del af skrivningen – eller ligefrem følger selve den fysiske skrivning – når man skriver digte og fiktion. Dette er en helt afgørende forskel i forhold til den måde, de fleste forstår skriveprocessen.

Målet med min undervisning i *Ordet på bordet* har været at give børnene en oplevelse af, hvordan man skriver poesi, og hvordan skriveprocessen er. Når man tilrettelægger skriveøvelser for begyndere – børn såvel som voksne – er det vigtigt, at man finder på nogle øvelser, der flytter fokus fra den enkelte elev – dennes følelser og tanker – over til materialet, til ordene og den skriftlige praksis.

Når man underviser børn, bør oplæggene til øvelserne være meget konkrete, ligesom man naturligvis bør tage udgangspunkt i børnenes eget ordforråd og sprogbrug. Jeg pointerer derfor også altid, at de overhovedet ikke skal tænke på stavning og tegnsætning. Det vigtigste er, at de skriver, ikke om det er stavet rigtigt, om det er skrevet pænt og rigtigt og forståeligt. Jeg gør også altid meget ud af, at det ikke må rime: alt er tilladt, undtagen rim, siger jeg. Enderim bruges jo stort set ikke i moderne lyrik, og derfor skal børnene selvfølgelig hel-

ler ikke bruge dem, men den vigtigste grund til mit forbud mod rim er simpelthen, at det begrænser børnenes kreativitet og udfoldelsestrang voldsomt meget. De kan sagtens finde en egen musikalitet, en egen og langt mere ægte tilgang til digtningens lydige aspekter end den, som den klassiske digtnings former tvinger dem ind under. Som Kenneth Koch beskriver det i *Wishes, Lies, and Dreams*: »Børn kan være meget fine musikere, når de barrierer som er versemål og rim, ikke får lov til at blokere.«

Jeg begynder med en leg, hvor børnene to og to skal skrive en række poetiske sætninger. Legen ligner den, hvor man tegner en person i fællesskab ved at folde et papir og tegne hver sin kropsdel uden at kunne se, hvad den anden har tegnet. Sætningen skal begynde med »Hvis ...«, så folder man papiret, giver det til den anden, der afslutter sætningen med »så ville ...« uden at kunne se, hvad der står først på papiret. For eksempel skrev et af børnene i en 6. klasse fra N. Kochs Skole: »Hvis edderkopper kunne flyve,« foldede papiret og gav det til sidekammeraten, der afsluttede med »så ville jeg hoppe ud af vinduet.« Når der ikke er mere papir at folde – når de typisk har skrevet 3-6 sætninger – foldes papiret ud og man kan så læse, at »Hvis edderkopper kunne flyve, så ville jeg hoppe ud af vinduet«.

Her er nogle eksempler fra elever i 6., 7. og 8. klasse på N. Kochs Skole, Vorrevangskolen, Mårslet Skole og Strandskolen:

Hvis køer kunne flyve, så ville muldvarpe bo i skyerne.
Hvis tigre kunne tale, så ville jeg være stum.
Hvis din hånd skrev, så ville alt skifte form.
Hvis alt var det samme, så ville jeg kysse dig.
Hvis lamper lyste sort, så ville verden ikke have kærlighed.
Hvis papir ikke var blevet opfundet, så ville alle løgne være sande.
Hvis det gik galt, så ville det gå godt.
Hvis jeg var forelsket, så ville blyanterne kunne flyve.
Hvis læreren var en hund, så ville eleverne grine.

Det er selvfølgelig ikke alle sætninger, der bliver lige gode, men mange af dem viser sig at være meget smukke, poetiske, dejligt fjolde og rigtigt sjove. Når der dukker sætninger op som »Hvis man puttede Andreas ind i et klaver, så ville Satan danse« eller »Hvis lynet ramte mig, så ville jeg prutte dig i hovedet« og hele klassen griner, så oplever de også helt bogstaveligt, at poesi ikke nødvendigvis er noget fint og højstemt, noget med tunge tanker og stærke følelser, men simpelthen også bare kan være skæg og ballade.

Legen er ikke blot god til at »bryde isen« – fordi den er sjov og alle kan være med – den kan også med fordel bruges til at diskutere, hvad poesi egentlig er for en størrelse.

De øvrige skriveøvelser er individuelle men er tilsvarende konkrete og styrede fra min side. En opgave kan være at vælge seks udsagnsord i nutid, uden at børnene ved, hvad de skal bruge dem til, hvorefter de får at vide, at de så hurtigt som muligt skal sætte dem ind i seks sætninger, der alle begynder med det sted, hvor de bor. Det er her vigtigt, at de skriver udsagnsordet, før de har tænkt på, hvordan sætningen skal slutte. Her er to eksempler på sådanne digte skrevet af to drenge, Albert og Mohammed, fra 8. y på Strandskolen:

RISSKOV

I Risskov blæser vinden blidt.
I Risskov læser mågerne avis.
I Risskov spiser de fattige kaviar.
I Risskov drikker fiskene ferskvand.
I Risskov går alle i jakkesæt.
I Risskov må man kun det, de voksne siger.

GELLERUP

I Gellerup stjæler man cykler.
I Gellerup er man sej.
I Gellerup spiser de mad.
I Gellerup går man rundt.
I Gellerup må man køre bil.
I Gellerup slår man de små børn.

Som disse to digte tydeligt viser, betyder en konkret, materialeorienteret tilgang til skrivningen ikke, at personlige erfaringer og sociale forhold ikke kommer til udtryk i teksterne. Det kan slet ikke undgås: skrivningen trækker altid en masse betydning med sig, men formen – eller rettere: processen hvor man former – kommer altid før erfaringen og erkendelsen.

En anden øvelse går ud på først at vælge tre navneord og tre tillægsord – alle konkrete, så lidt abstrakte som muligt – og så skrive en kort definition på, hvad forældre er. Det kan være digt eller prosa, men de skal mindst én gang bruge hvert af ordene, som de først valgte. Børnene får at vide, at de skal forklare det, som de ville forklare det til én fra en anden planet, hvor man ikke har forældre. »Hvad er forældre, og hvad skal man egentlig med dem?« spørger jeg og forklarer, at man selvfølgelig godt må lyve. Signe i 7. b på Strandskolen skrev dette digt:

FORÆLDRE

Forældre tvinger én til at spise broccoli.
De tvinger én til at bruge cykelhjelm.
De vil have dig til at bage en tærte til dem.
De kan være flommefede.
De kan være bløde som en bamse.
Og af og til kan de være seje.

Jeg afslutter for det meste med en øvelse, hvor man først skal vælge fem navneord, der skal lyde godt, og så derefter bruge dem i en tekst – et digt eller en lille historie – hvor de får tre eller fire mulige begyndelser at vælge imellem (f.eks. »Jeg drømte« eller »Mine bedsteforældre«). Fredrik i 8. z på Strandskolen skrev dette digt:

JEG DRØMTE

Jeg drømte under den store måne
 jeg drømte om fugle der fløj
 om rosenfrø på skovbunden
 og sammenhængen mellem
 dig og mig

Jeg gør altid meget ud af, at børnene skal læse deres tekster højt. De skal rejse sig op og læse teksten for hele klassen, fordi lyden – klang og rytme – er en så væsentlig del af det at skrive, men også fordi det forhåbentligt får dem til at føle sig lidt som rigtige forfattere. Når jeg møder klassen, læser jeg altid nogle af mine egne digte op for dem, og når børnene har skrevet nogle tekster selv, får de altså prøvet at gøre det samme.

Når vi har hørt alles tekster fra øvelsen med navneordene, får børnene at vide, at de skal skrive den modsatte tekst. De skal bevare den

grammatiske struktur men finde antonymer til så mange af ordene i deres første tekst som muligt. Fredrik skrev sit digt »Jeg drømte« om til dette:

DU SÅ

Du så over den lille sol
 du så på satellitten der vandrede over himlen
 du så brændenælder og skrald
 og modsætningen mellem
 ham og hende

Det er naturligvis sjældent, at teksterne bliver så gode som dette digt, men det vigtigste er heller ikke resultatet, det er processen: at børnene arbejder med sproget som materiale i stedet for at bruge det som en »beholder« for følelse og tanke. De antonymiske tekster afføder altid kommentarer som »det giver jo ikke mening,« og det er altid et godt udgangspunkt, hvis man vil diskutere med klassen, hvad »mening« egentlig er, og hvor betydningen kommer fra i en skønlitterær tekst – for eksempel dette, at selve *lyden* af ordene har betydning.

De kun to gange tre timer, hver klasse har haft, har naturligvis gjort, at der sjældent har været tid til at berøre emner som disse andet end meget perifært, men jeg nævner det alligevel her, fordi det viser, at

det at skrive poetisk og kreativt i skolen kan give nogle spændende perspektiver til den daglige undervisning i dansk.

Man skal heller ikke underkende betydningen af, at børnene i *Ordet på bordet* har fået mulighed for at møde en professionel forfatter. De findes i virkeligheden, de er til at snakke med og – håber jeg – også sjove og inspirerende at have haft som lærer over et par dage.

HUSKUNSTNERPROJEKT I FORFATTERSKOLEN FOR BØRN OG UNGE

'Ordet på bordet – inspiration til skrivelyst' blev gennemført som huskunstnerprojekt i Aarhus Billed- og Medieskole i skoleåret 2013/14. 14 skoleklasser deltog i projektet i workshops i kreativ skrivning af 2 dages varighed – i alt 6 timer. Forfatterne Dy Plambeck og Carsten René Nielsen var undervisere i projektet. Som afslutning på hver skoleworkshop blev der lavet en publikation med elevtekster til alle elever i klassen.

SVAMPENE

Det er forår, plænen er fyldt med svampe
store, små, brune, gule.

De minder mig om os mennesker,
står der i flokke, bemærker ikke hinanden.

Nogle dør, andre bliver født,
vokser sig store og betydningsfulde.

Lige som os mennesker,
neutrale udenpå, komplicerede indeni.

Josephine, Strandskolen 8. y

FORÆLDRE

Forældre hjælper én med at se lyset i tingene. Nogle forældre har en kat, og andre render rundt og er blå i hovedet, men så er de også meget specielle. Det er også dem der siger, at man en dag skal op i Himlen, men de passer altid på én og sørger for, at man ikke går rundt og er bange hele tiden.

Julie, Strandskolen 7. a